

*

Едновременно с усилията, които Фердинанд правеше, за да си подчини напълно армията, с предвидливост и планомерност той работеше и във всички други направления. Църквата бе също един от обектите, към които той не закъсня да насочи своите усилия. Той познаваше добре историята и знаеше, че църквата е била винаги и навсякъде една от най-мощните крепителни на тронове, а невежественият български народ бе проникнат от силно религиозно чувство и Фердинанд поиска да използва и него за закрепването на своя трон. Но миналото беше създало най-тесни връзки между българския народ и българската църква. Народът полагаше усилия и се бореше, за да закрепи своята църква, а църквата от своя страна се бореше за националната българска кауза. Общото нещастие ги бе силно сплотило. Борбата на повърхността църковна, в основата си национално-политическа, се водеше заедно. Но след Берлинския конгрес, който разпокъса България и осуети българското национално единство, единствената организационна връзка, която остана да съществува между българите от освободените и неосвободените земи, бе църковно-организационната в лицето на вишата църковна управа — Българската екзархия в Цариград. Историческата роля, която развитието на събитията в Турската империя беше отредило на последната да играе, не беше още завършена и тя съзнаваше всичката важност и значение на тази своя роля. Освен това българската църква, макар непризната от руската, поради отлъчването ѝ от цариградската патриаршия, се чувствуваше сродна с руската църква, а българското више духовенство, получило образованието си в руските семинарии и духовни академии, бе дъл-